

УДК 329.78(477)(043)

Пріоритетні напрями стратегії реформ: нові можливості для державної молодіжної політики

Андрій Мішин,
кандидат політичних наук,
директор Державного інституту
сімейної та молодіжної політики

Стаття присвячена пошуку пріоритетних напрямів реформ сучасної державної молодіжної політики. Зазначається, що реалізація заходів з модернізації країни матиме позитивні результати за умов активної державної підтримки сім'ї та молоді в контексті практичної реалізації Програми економічних реформ. Через екстраполяцію нинішнього стану громадської активності молоді на державну молодіжну політику, визначаються окремі її стратегічні цілі.

Ключові слова: державна молодіжна політика, громадська активність, молодіжні громадські організації, стратегія державного розвитку.

The article is devoted to priority areas of reform modern state youth policy. It is noted that the implementation of measures to modernize the country will have positive results with active state support for families and youth in the context of practical implementation of the program of economic reforms. Through extrapolation of the current state of civic activism of young people on the state youth policy determined some of its strategic objectives.

Keywords: state youth policy, civic engagement, youth organizations, national development strategy.

Статья посвящена поиску приоритетных направлений реформ современной государственной молодежной политики. Отмечается, что реализация мероприятий по модернизации страны будет иметь позитивные результаты при условии

активной государственной поддержки семьи и молодежи в контексте практической реализации Программы экономических реформ. Экстраполируя нынешнее состояние общественной активности молодежи на государственную молодежную политику, определяются отдельные ее стратегические цели.

Ключевые слова: *государственная молодежная политика, общественная активность, молодежные общественные организации, стратегия государственного развития.*

Сприяння молоді в реалізації творчих можливостей та ініціатив, залучення її до активної участі в соціальному, економічному та гуманітарному розвитку Української держави визнано Законом України „Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 1 липня 2010 р. однією з основних засад внутрішньої політики в соціальній сфері. Після президентських виборів 2010 р. Україна взяла курс на удосконалення державної молодіжної політики у контексті модернізації усіх сфер життєдіяльності.

У Посланні Президента України В. Януковича до Українського народу „Не люди для реформ, а реформи для людей” особливий наголос зроблено на тому, що „Україні ХХІ століття потрібне молоде та інтегроване суспільство. Молодь не повинна стати заручником минулих політичних та ідеологічних колізій. А це можливо лише у рамках єдиного гуманітарного простору країни”. Відтак, головним спільним пріоритетом було визначено – об’єднане суспільство, єдиний гуманітарний простір, прорив до кола найбільш успішних народів світу; відповідно, другим пріоритетом – розвиток конкурентних переваг вітчизняної освіти та науки; третім – формування оновленої, модерної моделі культури та розвиток національної інфраструктури культурних індустрій. У Посланні Президента України В. Януковича до Українського народу було визнано за необхідне „запровадити на державному рівні: 2012-й – „рік культури та відродження музеїв”, 2013-й – „рік фізичного здоров’я та екології”, 2014-й – „рік науки”, 2015-й – „рік єдності поколінь”.

За слушним висновком учасників круглого столу „Шляхи вдосконалення державної молодіжної політики”, що відбувся 12 серпня 2011 р. у м. Бериславі (Херсонська обл.) за участю молодіжних лідерів та представників органів влади, „історія – це не що інше, як постійна зміна поколінь, кожне з яких відповідним чином не лише успадковує матеріали, капітали, продуктивні сили, передані йому старшими поколіннями, але й примножує, розвиває їх. Від того, як буде передаватися із покоління в покоління матеріальна і духовна спадщина, залежить стабільність і перспективність суспільного розвитку” [1].

Безумовно, реалізація низки заходів з модернізації країни матиме наслідком нарощування інвестицій в людський, передусім в молодіжний,

Андрій Мішин

потенціал за умови активної державної підтримки, практичної реалізації Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. „Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, якою, зокрема, було передбачено: у частині реформування системи освіти, підвищення її якості та конкурентоспроможності – затвердження нормативно-правового акта Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо впровадження національної системи рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів на основі методики, яка стимулює підвищення якості конкурентоспроможності вищої освіти, участь вищих навчальних закладів в основних міжнародних рейтингах найкращих університетів; у частині реформування соціальної підтримки – розроблення проекту Закону України про внесення змін до Закону України „Про державну допомогу сім’ям з дітьми”, вжиття інших невідкладних заходів, що мають безпосереднє відношення до державної молодіжної та сімейної політики.

У Посланні Президента України до Верховної Ради України „Модернізація України – наш стратегічний вибір” (2011 р.) подано низку базових пріоритетів нової модернізаційної стратегії країни, реалізація яких посилює увагу до розширення соціальної бази реформ: творення сучасної конкурентоспроможної держави, гуманізація розвитку, запровадження прогресивної моделі розвитку та інші пріоритети. Відтак серед пріоритетів реформування, які, безумовно, спрямовані на створення умов для самореалізації та творчого розвитку кожної молодої людини – громадян України, реалізацію їхнього інноваційного потенціалу, визначено: модернізацію системи освіти та охорони здоров’я; підвищення соціальних стандартів; становлення культури творчого використання вільного часу та розвиток національних культурних індустрій. Конкретні заходи української влади щодо забезпечення гуманізації розвитку країни містяться у вищезазначеній президентській Програмі економічних реформ „Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”. Водночас Програма реформ Президента України орієнтована на впровадження нової гуманітарної політики держави, провідним чинником конкурентоспроможності якої стає людський капітал. У свою чергу, основою формування останнього визначено нову якість життя людини. Конкурентоспроможність сучасної української молоді, як відзначається в Доктрині молодіжної політики України „Український соціальний ліфт”, „забезпечується сприяттям держави у відповідній освіті, професійному навчанні, перепідготовці, працевлаштуванні і зайнятості молоді, а також стимулювання громадської активності”. Нижче неведена таблиця дає певне уявлення про співвідношення головних напрямів державної молодіжної політики в Україні, визначених громадськими експертами, та стратегічними цілями гуманітарного розвитку України, що містяться в експертній доповіді „Модернізація України – наш стратегічний вибір”, що супроводжувала щорічне (2011 р.) Послання Президента України

до українських парламентарів, підготовленої ученими, політологами, представниками недержавних аналітичних структур та інших інститутів громадянського суспільства [2].

Отже, варто підкреслити, що пріоритети політики модернізації та напрями реформ були викладені у щорічному (2011 р.) Посланні Президента України до Верховної Ради України та президентській Програмі економічних реформ, на чому було наголошено у його виступі під час урочистостей з нагоди 20-ї річниці Незалежності України в палаці „Україна” 23 серпня 2011 р. Втім, конкретизація пріоритетних напрямів реалізації Програми реформ Президента України міститься у його виступах, зверненнях, коментарях, інтерв'ю засобам масової інформації тощо. Так, у вищезазначеному виступі Президента України з нагоди 20-ї річниці Незалежності України було акцентовано увагу на перспективних загальних завданнях Програми реформ у контексті їхньої гуманізації, а саме – на необхідності чіткого визначення якісних характеристик та соціального змісту пропонованих змін, отримання громадянами якісної освіти і професії, дієвого забезпечення гарантованих Конституцією основних прав і свобод громадян. Особливої уваги заслуговує озвучене Президентом України його переконання у тому, що „на часі – інвестиційно-інноваційна модернізація країни – формування якісно нової економіки, заснованої на прискореному освоєнні знань і виробництві інноваційної, високотехнологічної продукції, динамічному попиті на внутрішньому ринку та високій конкурентоспроможності на світовому ринку” [3]. Дуже цікавими з цього приводу видається думка українського вченого Ю. Терещенка, який в сучасній молодій особистості серед низки притаманних для неї рис виокремлює й таку: „Це особа вільна, ініціативна, активна. Їй притаманна самостійна творчість, пов'язана з організацією нової справи і постійною кількістю можливостей докласти власні зусилля” [4]. Отже, серед пріоритетних напрямів державної молодіжної політики виокремимо сприяння розвитку молодіжних інновацій, залучення інтелектуального потенціалу молоді на потреби економічного піднесення країни та демократичного поступу Української держави, яка потребує оригінальних і свіжих думок, активної громадянської позиції молодих людей, позбавлених минулих політичних та ідеологічних колізій стереотипів, не байдужих до свого майбутнього. Слід відзначити, що фактичні зрушення у галузі державної молодіжної політики почалися з прийняттям Указу Президента України „Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади” від 9 грудня 2010 р., згідно з яким було утворено Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державну службу молоді та спорту України у спосіб реорганізації Міністерства освіти і науки України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.

У Посланні Президента України до Українського народу (2010 р.) наголошується, що курс реформ гарантує зміцнення ідентичності

Андрій Мішин

української політичної нації, розвиток суспільства на засадах внутрішнього діалогу, гуманістичних цінностей і толерантності. У наступному щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України (2011 р.) окремий підрозділ присвячено національному діалогові та політиці внутрішньої інтеграції. На молодіжному аспекті цієї проблематики Президент України акцентував свою увагу під час спілкування з громадянами у прямому ефірі у лютому 2011 р.: **„Сьогодні це питання [єдності України] до молодого покоління, яке живе зараз і житиме далі. Ми повинні зробити все для них, щоб вони жили в єдиній країні, в якій пануватимуть спільні національні інтереси. А у нас спільний інтерес один – щоб Україна була сильною, незалежною державою, щоб нас поважали в світі, і ми цим пишалися (виділено нами)”** [5]. А для цього, як цілком слушно відзначає Голова Верховної Ради України В. Литвин, „треба уберегти Україну від конфліктів”, які спричиняють проблеми гуманітарної сфери (освітня, мовна, історична та релігійна тематика) [6]. Водночас, на думку відомого політика, „у реформаторських планах освіта присутня поки що ексклюзивно ... некомпетентність та за політизованість можуть призвести до згорання, а не розвитку освітньої сфери. Тоді як світові спрямування доводять очевидне – без якісної освіти, висококваліфікованих кадрів та інтелекту загалом жодні реформи, жодні модернізації неможливі у принципі)” [7]. З таким висновком не можна не погодитися, адже обсяг поданого у щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України (2011 р.) матеріалу щодо проблем освітньої галузі та шляхів їх вирішення явно не відображає усєї ситуації, що склалася у системі освіти, не дає відповіді на низку питань, які найбільше непокоять українське студентство (питання здобуття якісної освіти, університетської автономії, соціальних умов, можливостей, „що п'ять років у виші та диплом будуть потрібні країні” тощо) [8].

У контексті вдосконалення державної молодіжної політики, поширення в експертному середовищі сентенцій на кшталт того, що „нинішня молодіжна політика, сформована ще за радянських часів, не спроможна адаптуватися до сучасних викликів у молодіжному середовищі”, не можна оминати увагою й задекларований у виступі Президента України В. Януковича із щорічним (2011 р.) Посланням до Верховної Ради України політичний курс української влади на проведення демократичної модернізації, реалізація якого має призвести до остаточного розриву з радянським минулим та його деформованими практиками врядування, „як реальний шлях подолання корупції та бюрократизму, популізму та політичної безвідповідальності”.

Практичне втілення Програми реформ Президента України відбувається у спосіб прийняття політико-управлінських рішень з реалізації політичного курсу на модернізацію країни та проведення системних реформ. Так, у проєкті Доктрини молодіжної політики України „Український соціальний ліфт”, розробленої Державним інститутом

сімейної та молодіжної політики, одним з пріоритетних завдань визначено „зміцнення патріотичних настроїв та патріотичне виховання молоді”. На актуальності цього напрямку державної молодіжної політики наголошують і громадські експерти (див. нижче подану таблицю). Дехто з них вважає за необхідне навіть „збільшення програм національно-патріотичного спрямування” [9]. І хоча в основних концептуальних документах, що визначають пріоритети політики модернізації та напрями реформ, прямо не вказується на значущість цих завдань, посилену увагу до них української влади засвідчує розробка та ухвалення відповідного спрямування політико-управлінських рішень та, передусім, винесення на громадське обговорення Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 рр., що обумовлено низкою тривожних тенденцій: „серед вікової категорії, від якої залежить майбутнє України, практично кожний другий допускає для себе можливість еміграції”. Серед інших причин політичні оглядачі ЗМІ вказують на системну кризу ідентичності, економічну дезінтеграцію, соціальну диференціацію суспільства на тлі девальвації духовних цінностей, поширення байдужості, егоїзму, цинізму, невмотивованої агресивності [10]. За даними соціологічного опитування щодо громадянської позиції молодих людей, яке проводив Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України за підтримки Програми рівних можливостей ПРООН, 56% молоді хотіли б залишити Україну. Частина з них – слідом за батьками, які вимушені їхати на заробітки за кордон, щоб прогодувати свої родини. Утім, 60% опитаних молодих людей пишаються своєю національною приналежністю. Проте лише 3% готові йти на певні жертви заради своєї країни [11].

Важливо відзначити, що у Посланні Президента України до Українського народу (2010 р.) і у його щорічному (2011 р.) Посланні до Верховної Ради України особливий наголос зроблено на необхідності розширення можливостей громадської участі, перетворення громадян на впливових суб'єктів трансформацій. В останньому документі зазначається, що „громадянська активність у 2010 р. засвідчила наявність потужного потенціалу впливу громадськості на формування державної політики. Основною проблемою при цьому є перехід від епізодичних, спонтанних акцій до системної регулярної діяльності суспільних груп для захисту своїх інтересів через громадські організації, надання цій діяльності послідовності та цілеспрямованості” [12]. У Зверненні Президента України В. Януковича з нагоди Міжнародного дня прав людини (10 грудня 2010 р.) представникам органів влади було чітко вказано на те, що вони повинні діяти відкрито і прозоро, поважати громадян та **підтримувати громадські ініціативи**.

Порівняльна таблиця головних напрямів державної молодіжної політики в оцінці експертів та стратегічних пріоритетів в доповіді „Модернізація України – наш стратегічний вибір”

Головні напрями державної молодіжної політики в Україні, визначені громадськими експертами	Стратегічні пріоритети та першочергові завдання гуманітарного розвитку України, що містяться в експертній доповіді „Модернізація України – наш стратегічний вибір”
1. Розвиток і захист інтелектуального потенціалу молоді, поліпшення умов і створення гарантій для здобуття нею освіти, спеціальної професійної підготовки та перепідготовки	– „збільшення соціальних інвестицій у людський капітал”; – „модернізація систем освіти та охорони здоров’я”; – „забезпечення рівного доступу громадян до якісної освіти”. Пункт 2.3. експертної доповіді: „Освіта, наука, інформаційний розвиток – інвестиції в людський капітал”.
2. Забезпечення зайнятості молоді, її правового захисту з урахуванням економічних інтересів, професійних і соціальних можливостей суспільства	Пункт 3.8.5. експертної доповіді: „Модернізація соціальної політики”. „...дотримання закону, чесності в розслідуванні справ та при винесенні судового вироку” (з виступу Президента України В.Януковича із щорічним (2011 року) Посланням до Верховної Ради України)
3. Створення умов для засвоєння духовних і культурних цінностей українського народу та для безпосередньої участі молодих людей у їх відродженні і розвитку, в охороні навколишнього природного середовища	Пункт 2.2. експертної доповіді: „Національний діалог, культура та релігійна толерантність”.
4. Формування у молоді почуття національної гідності, патріотизму, готовності захищати суверенітет України	„Настав час проявити український характер, довести і собі, і світові, що Україна – це країна-лідер” (з виступу Президента України В.Януковича із щорічним (2011 року) Посланням до Верховної Ради України)

Головні напрями державної молодіжної політики в Україні, визначені громадськими експертами	Стратегічні пріоритети та першочергові завдання гуманітарного розвитку України, що містяться в експертній доповіді „Модернізація України – наш стратегічний вибір”
<p>5. Охорона здоров'я молоді, формування у неї глибокої потреби духовного і фізичного розвитку, вживання інших заходів, які забезпечать здоровий генофонд українського народу</p>	<p>– „модернізація систем освіти та охорони здоров'я”; – „становлення культури творчого використання вільного часу та розвиток національних культурних індустрій”</p> <p>Пункт 2.1.3. експертної доповіді: „Від медичного обслуговування – до охорони здоров'я”. „Особлива увага і піклування – до охорони здоров'я. І у цій сфері на першочергова турбота – про дітей, матерів та батьків” (з виступу Президента України В.Януковича із щорічним (2011 року) Посланням до Верховної Ради України)</p>

Громадська, у тому числі молодіжна, активність в її організованих формах охоплює сьогодні практично усі сфери суспільного життя. У структурі громадських організацій за спрямуванням та видами діяльності у 2010 р. найбільша питома вага (16,7%) припадала на оздоровчі та фізкультурно-спортивні об'єднання (порівняно з 2009 р. збільшення на 8,5%). Об'єднання професійної спрямованості та молодіжні організації становлять відповідно 10,4% та 9,6% від загальної кількості громадських організацій, освітні та культурно-виховні організації – 5,2% [13].

Активізації мережевої громадської, зокрема молодіжної, самоорганізації, сприяє стрімке поширення новітніх інформаційно-комунікативних технологій, зокрема у спосіб залучення українських громадян до інтернет-мережі та стільникового зв'язку, число абонентів якого у світі сягає 5-ти мільярдів, до найбільшої в світі соціальної мережі Facebook [14]. Не оминули ці процеси й Україну [15].

З огляду на здатність сучасної української молоді до участі у масових громадських акцій, доведену усіма роками здобуття та розбудови державної незалежності України, вважаємо за необхідне у контексті досліджуваної нами проблеми подати нижче результати опитування представників таких молодіжних громадських організацій як Громадянська мережа ОПОРА, ВМГО „Демократичний альянс” і Українська асоціація студентського самоврядування, проведеного фондом „Демократичні ініціативи” ім. Ілька

Андрій Мішин

Кучеріва 23–27 вересня 2010 р. (оприлюднені на шпальтах електронних ЗМІ).

Отже, основними причинами, що можуть викликати протести молоді, можуть бути, на думку представників громадських організацій, насамперед, політичні причини – свавілля силових органів, переслідування діячів громадського сектору, перешкоджання діяльності громадських організацій, наступ на свободу слова, впровадження цензури, утиски засобів масової інформації, обмеження чи заборона проведення мітингів і демонстрацій, фальсифікація виборів, відмова від курсу на європейську інтеграцію та інтеграція з Росією, призначення на владні посади осіб, неприйнятних для суспільства, перешкоджання діяльності опозиції та переслідування опозиційних політиків. Також спричинити акцій протесту, на думку опитуваних, можуть економічні чинники – масове безробіття, несвоєчасна виплата зарплат, стипендій, різке погіршення рівня життя, несприятливі умови для ведення бізнесу, зростання цін на продукти харчування та предмети першою необхідності, зростання податків, погіршення екологічної ситуації, підвищення комунальних тарифів. Дехто з опитаних особливий акцент зробив на тому, що причинами, які можуть викликати протести молоді, може бути політика влади у галузі мови та національної культури.

Екстраполяція нинішнього стану громадської активності на державну молодіжну політику дає можливість визначити деякі її стратегічні цілі:

- розширення можливостей для підвищення суспільно-політичної активності та самореалізації молодих громадян, для здійснення суспільно-корисних ініціатив;
- подолання аномії серед молодих людей, формування у суспільстві атмосфери довіри між ними та органами влади;
- розвиток студентського самоврядування;
- забезпечення рівних можливостей молодіжних організацій (асоціацій) на участь у діалозі з органами влади, передусім з тими інституціями, що справляють безпосередній вплив на державну молодіжну політику, зокрема, у частині надання фінансової підтримки; під час формування та діяльності створених при органах влади дорадчо-консультативних органів;
- убезпечення громадянина від будь-якого тиску на нього, надання йому повноти правового захисту;
- удосконалення законодавчого регулювання сфери громадянської активності молоді, зокрема розроблення та ухвалення Закону України „Про основні засади державної молодіжної політики”;
- подолання дефіциту фінансової та інформаційної підтримки суспільно-корисних та соціально орієнтованих молодіжних організацій та рухів, зобов’язуючи до відповідних дій органи влади;

- розвиток інституціональних механізмів забезпечення участі організованої молоді у виробленні політико-управлінських рішень з питань державної молодіжної політики;
- розвиток інститутів, що забезпечують стабільний соціальний діалог між органами влади та різними соціальними групами молоді;
- заохочення нових і вдосконалення наявних форм самоорганізації молодих громадян, зокрема студентської молоді, для вирішення питань з організації та облаштування свого життя.

Удосконалення державної молодіжної політики, крім належних законодавчих та нормативно-правових умов, неможливе без державного фінансування суспільно-корисних і соціально-значущих молодіжних ініціатив та діяльності молодіжних організацій (асоціацій, фондів, центрів тощо).

Впровадженню прозорого механізму розподілу між ними фінансів сприятиме затвердження постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2011 р. „Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка”. Передбачені цим документом процедури є обов'язковими для органів виконавчої влади, а також (що важливо відзначити) є рекомендованими для органів місцевого самоврядування.

В цілому, у контексті проведення демократичної модернізації, приведення законодавчо-нормативної бази України у відповідність з європейськими стандартами та її зовнішніми зобов'язаннями (на чому було наголошено у виступі Президента України з нагоди 20-ї річниці Незалежності України) існує нагальна потреба вдосконалення державної молодіжної політики відповідно до Європейського пакту в інтересах молоді (European Pact for Youth), Молодіжної стратегії Європейського Союзу (Renewed framework for European cooperation in the youth field 2010–2018), Програми Європейського Союзу „Молодь в дії” (Youth in Action 2007–2013), основних принципів молодіжної політики Ради Європи, що, у свою чергу, актуалізує проведення наукового аналізу соціально-економічного становища молоді України, процесів формування й реалізації державної молодіжної політики, трансформаційних змін у молодіжному середовищі України.

Література:

1. Засідання круглого столу до 20-ї річниці Незалежності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://partyofregions.ks.ua/2011/08/18/zasidannya-kruglogo-stolu-do-20-%d1%97-richnici-nezalezhnosti>
2. Молодіжна політика в Україні: регіональний аспект – К. : ГО „Молодіжна Альтернатива”, 2008. – С. 7.

Андрій Мішин

3. Виступ Президента України Віктора Януковича під час урочистостей з нагоди 20-ї річниці Незалежності України в палаці „Україна” [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/20979.html>

4. Сучасна молодь: проблема чи надія. – К. : ГО „Молодіжна Альтернатива”, 2010. – С. 47.

5. У нас спільний інтерес один – щоб Україна була сильною, незалежною державою” / В. Власенко, Ю. Медуниця, В. Процишин. – Урядовий кур’єр. – 2011. – № 37. – 26 лютого. – С. 2.

6. Під час цієї сесії Верховна Рада має продемонструвати винятково важливу роль у реалізації реформ і стати вирішальною частиною політичної системи країни. Виступ Голови Верховної Ради України Володимира Литвина під час відкриття восьмої сесії парламенту шостого скликання // Голос України. – 2011. – № 19. – 2 лютого. – С. 2.

7. Виступ Голови Верховної Ради України Володимира Литвина у Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка // Голос України. – 2011. – № 39. – 2 березня. – С. 2.

8. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2011. – С. 60–61.

9. Сучасна молодь: проблема чи надія... – С. 23.

10. **Коханець Л.** Патріотизм за... рознарядкою / Людмила Коханець // Голос України. – 2012. – № 16. – 27 січня. – С. 7.

11. **Безручко І.** Епідемія меркантилізму вражає молодь. На патріотизм вона не страждає / Ілля Безручко // Голос України. – 2012. – № 13. – 24 січня.

12. Модернізація України – наш стратегічний вибір... – С. 29.

13. Громадські організації в Україні у 2010 році: Статистичний бюлетень [Текст] / Держкомстат України. – К. : ДП „Інформ. –аналіт. агентство”, 2011. – С. 7–9.

14. ООН : кількість користувачів Інтернету в світі сягнула 2 мільярдів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rss.novostimira.com/n_533198.html; Кількість користувачів Facebook перевищила 750 мільйонів осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.ua/articles/life/388275/>

15. За повідомленням українських електронних ЗМІ, кількість українських користувачів Інтернет (аудиторія віком 14 років і старше) за 2010 р. зросла на 3 млн. – до 11,3 млн. осіб у грудні цього ж року. Водночас, у звіті українського порталу „Bigmir.net” „Глобальна статистика українського Інтернету” вказується, що розмір української аудиторії користувачів Інтернету у березні 2010 р. досяг 24,8 млн. осіб (54% усього населення), проникнення Інтернету в Україні перевищило середній показник у Європі – 52%. За даними „Агентства інтернет-новин”, українська аудиторія користувачів соціальної мережі Facebook становить

проблеми державотворення

проблеми державотворення

1,43 млн. чол. Що ж стосується ще однієї популярної соціальної мережі в Україні – „ВКонтакте”, то її аудиторія сягає 25 млн. відвідувачів на день, з яких близько 5 млн. щоденних відвідувачів – це користувачі з України.